

CZEŚĆ III PART III

WYBRANE PROBLEMY Z FINANSÓW I RACHUNKOWOŚCI SELECTED PROBLEMS OF FINANCE AND ACCOUNTING

Jerzy Gierusz

KIERUNKI EWOLUCJI RACHUNKOWOŚCI NA TLE ZADAŃ AUDYTU

Słowa kluczowe: rachunkowość finansowa, audyt sprawozdań finansowych, Zielona księga

EVOLUTION OF ACCOUNTING AND THE ROLE OF AUDIT

Keywords: financial accounting, auditing financial statements, Green Book

1. Wprowadzenie

W październiku 2010 r. Komisja Europejska opublikowała tzw. Zieloną Księgą zatytułowaną „Polityka badania sprawozdań finansowych: lekcje wyciągnięte z kryzysu”. Jest to wezwanie do publicznej debaty na temat kierunków zmian prawa europejskiego w celu wzmocnienia roli biegłego rewidenta jako gwaranta stabilności rynków finansowych. Kryzys ekonomiczny dowiódł bowiem słabości istniejących rozwiązań. „Fakt, iż w latach 2007 – 2009 wiele banków ujawniło ogromne straty w pozycjach bilansowych i pozabilansowych, nasuwa pytanie nie tylko o to, jak biegli rewidenci mogli przekazywać klientom sprawozdania za te okresy bez zastrzeżeń ale również o przydatność i adekwatność obecnych ram legislacyjnych”¹. Z drugiej strony, rośnie złożoność i dynamika globalnych zjawisk gospodarczych opisywanych przez standardy rachunkowości. Nie może to pozostawać bez wpływu na ich heterogeniczny charakter, kształtowany przez wielość kultur i tradycji, a przy tym oddających najtrudniejszy, bo finansowy wymiar, zachodzących procesów. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie przemian jakie zachodzą we współczesnej rachunkowości i ich skonfrontowanie z funkcjami audytu. Pozwoli to uzyskać odpowiedź na pytanie: czy trudności w osiągnięciu celów

---

¹ Zielona Księga. Polityka badania (2010, s. 3)

audytu mają charakter obiektywny, wynikający z przekształceń jakim poddawana jest rachunkowość, czy też pozostają następstwem niedomagań prawa. Spróbujmy udowodnić tezę, iż to właśnie rosnący stopień skomplikowania sprawozdań finansowych – głównie w obszarze wyceny aktywów i zobowiązań – rodzi zasadnicze bariery w dopełnieniu funkcji audytu. Zwłaszcza, że na proces ten nakłada się zjawisko ostrej konkurencji cenowej pomiędzy podmiotami uprawnionymi do badania ksiąg, co skutkuje tendencjami do upraszczania procedur rewizji. W pracy posłużono się analizą i krytyką literatury krajowej i zagranicznej, a także aktów prawnych oraz Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej i Międzynarodowych Standardów Rewizji Finansowej.

2. Kierunki ewolucji rachunkowości finansowej

Współcześnie, rachunkowości finansowa przechodzi proces głębokiej transformacji będącej konsekwencją:

1. adaptowania nowych Założeń Konceptyjnych Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej
2. odejścia od kosztu historycznego na rzecz wyceny w wartościach godziwych,
3. dążenia do ujednoczenia formuły sprawozdania finansowego,
4. rozszerzenia zakresu sprawozdawczości finansowej.

We wrześniu 2010 r. IASB (Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości – *International Accounting Standard Board*) oraz FASB (Rada Standardów Rachunkowości Finansowej – *Financial Accounting Standard Board* – USA), uzgodniły nowe Założenia Konceptyjne Sprawozdawczości Finansowej. Wyeliminowano między innymi zasady: kosztu historycznego, ostrożności, współmierności, przewagi treści ekonomicznej nad formą oraz koncepcję jasnego i rzetelnego obrazu. Na plan pierwszy wysunięto dawców kapitału jako podstawowych odbiorców informacji generowanych przez rachunkowość (por. Międzynarodowe Standardy, 2011, s. A-29 – A-42).

Z punktu widzenia audytu kluczowym jest tu odejście od kosztu historycznego jako podstawy wyceny. W modelu kosztu historycznego rzeczywiste ceny nabycia/zakupu oraz koszt wytworzenia ustalane są na podstawie obcych dokumentów źródłowych stąd, wycenę aktywów i zobowiązań, a więc także pomiar wyniku finansowego charakteryzuje:

1. sprawdzalność,
2. obiektywizm,
3. prostota pomiaru,
4. łatwość standaryzacji procedur,
5. ciągłość stosowania raz przyjętych metod,
6. ograniczone możliwości manipulowania wartością,
7. wiarygodność otrzymywanych wyników,
8. daleko posunięta zbieżność z prawem podatkowym.

W efekcie, możemy mówić o znacznym zaufaniu interesariuszy do uzyskiwanych informacji i relatywnej prostocie weryfikacji sprawozdania finansowego. Niestety, „rachunkowość kosztu historycznego” wykazuje istotny mankament – jest

nim ukierunkowanie na odwzorowanie, jedynie przeszłości przedsiębiorstwa. Tymczasem współczesny odbiorca poszukuje głównie informacji użytecznych, odzwierciedlających potencjał tkwiący w danym podmiocie, a zatem zorientowanych na przyszłe dokonania jednostki. Stąd, sięganie do wycen w wartości godziwej. MSSF 13 przez kategorię tę rozumie „cenę jaką można by uzyskać przy sprzedaży składnika aktywów lub którą należałoby zapłacić za przeniesienie zobowiązania, w zwykłej transakcji pomiędzy uczestnikami rynku na dzień wyceny” (Gierusz, 2012, s. 210). Jest to definicja zbieżna z regulacją art. 28 ust. 6 ustawy o rachunkowości. Wartość godziwa ma charakter hipotetyczny, o czym przesądzają istotne założenia przyjęte przy jej pomiarze, a dotyczące:

1. sprzedaży danego obiektu wraz z całą jednostką rozliczeniową (zbiorem innych powiązanych aktywów),
2. możliwie najbardziej efektywnego wykorzystania składnika aktywów niefinansowych,
3. operowania na głównym lub najkorzystniejszym rynku,
4. posiadania przez uczestników transakcji pełnej wiedzy o danym obiekcie.

Ze względu na metodykę audytu wartość godziwą charakteryzuje:

1. brak obiektywizmu, będący konsekwencją hierarchiczności metod pomiaru²,
2. konieczność stosowania skomplikowanych procedur (modeli wyceny), zwłaszcza przy ograniczonym dostępie do aktywnego rynku,
3. eliminacja ciągłości, co redukuje porównywalność uzyskiwanych wyników,
4. możliwość wyznaczenia dla jednego obiektu wielu wartości godziwych,
5. stworzenie warunków do manipulowania wartością, a tym samym wynikiem finansowym,
6. poważne rozejście się prawa bilansowego i podatkowego, przez co wzrasta znaczenie podatku odroczonego.

Istotne dla audytu konsekwencje stosowania wyceny w wartości godziwej można scharakteryzować następująco.

1. Coraz więcej w księgach szacunków, prognoz i przewidywań bazujących na subiektywnych założeniach przyjmowanych przez jednostkę. Dotyczy to zwłaszcza następujących obszarów:
  - wyceny nieruchomości inwestycyjnych,
  - tworzenia i rozwiązywania rezerw,
  - dokonywania odpisów z tytułu utraty wartości aktywów i ich odwracania,
  - pomiaru kosztów i przychodów z kontraktów długoterminowych,
  - wyceny instrumentów finansowych.

---

² Amerykański standard SFAS 157 wyróżnia trzy źródła pomiaru wartości godziwej: rzeczywiste ceny identycznych aktywów/zobowiązań pochodzące z aktywnego rynku, ceny podobnych aktywów/zobowiązań pochodzące z mniej aktywnych rynków, założenia własne jednostki por. Eptein, Nach, Bragg (2009, s. 194), Janowicz (2010, s. 262). Podobną metodyką przyjęto w MSSF 13, por. J. Gierusz (2012, s. 213).

2. Ujawniane są koszty i przychody będące rezultatem realnych transakcji kupna, sprzedaży i zużycia oraz stanowiące wyraz zdarzeń przyszłych i niepewnych (np. tworzenie i rozwiązywanie rezerw).
3. Sprawozdanie finansowe prezentuje wyniki cząstkowe o różnym prawdopodobieństwie ich realizacji, w tym powstałe np. wskutek przeszacowania nieruchomości inwestycyjnej do aktualnej ceny rynkowej – mimo, że przedsiębiorstwo nie zamierza danego obiektu sprzedawać lub wynikające z różnic kursowych ustalonych na moment bilansowy.
4. Powstaje pytanie nie tylko o to jak wyceniać, ale czy w ogóle ująć daną kategorię w księgach rachunkowych, np.: aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego – wymaga to oszacowania przyszłych kwot dochodu do opodatkowania.
5. Rośnie rola polityki rachunkowości i jej ujawnień – poza nielicznymi wyjątkami to przedsiębiorstwo samodzielnie rozstrzyga czy zasadną jest wycena w wartościach godziwych i jaką podstawę pomiaru tej wartości przyjąć.
6. W aktywach pojawia się dodatkowa kategoria: nadwyżka wartości godziwej ponad koszt historyczny – jest to zasób wirtualny, który może stać się realnym pod warunkiem sprzedaży przeszacowanego składnika aktywów.
7. Bilans obejmuje pozycje wyceniane według różnych modeli – część składników wyrażona jest w koszcie historycznym, inne w wartości godziwej. Utrudnia to znacznie dokonywanie porównań w czasie i przestrzeni.
8. Sprawozdanie finansowe odzwierciedla nie tylko finansowe skutki zdarzeń zachodzących w samym przedsiębiorstwie, ale także mających miejsce w jego dalszym otoczeniu, np.: wahania cen rynkowych wykorzystywanych w działalności gospodarczej środków trwałych.
9. Obserwujemy zbliżenie metod rachunkowości zarządczej i finansowej – dotyczy to zwłaszcza budżetowania, podziału kosztów na stałe i zmienne, rachunku dyskonta, czy raportowania według segmentów.

Potwierdzeniem tendencji zmian, o których mowa są rozwiązania zawarte w dwóch dyskutowanych aktualnie projektach Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej:

1. Leasing (*Leases*), który zastąpić ma MSR 17³,
2. Przychody z kontraktów z klientami (*Revenue from Contracts with Customers*), przygotowywany w miejsce MSR 18 i MSR 11⁴.

---

³ Por. Leases, Exposure Draft (ED/2010/9).

⁴ Por. Revenue from Contracts with Customers, Exposure Draft (ED/2010/6).

Istotą proponowanych zmian w obszarze leasingu jest:

1. odejście od podziału na leasing finansowy i operacyjny,
2. odzwierciedlenie skutków każdej umowy w bilansie leasingobiorcy poprzez ujęcie: w aktywach – prawa do użytkowania przyjętego obiektu, w pasywach – zobowiązania z tytułu leasingu,
3. wycena obu kategorii według bieżącej wartości płatności leasingowych, **co wymaga oszacowania:**
  - okresu leasingu, z uwzględnieniem prawdopodobieństwa przedłużenia lub skrócenia umowy,
  - płatności leasingowych, w tym kwot warunkowych zależnych np.: od przyszłego dochodu pozyskiwanego z leasingowanego obiektu,
  - krańcowej stopy procentowej.

W zakresie pomiaru i ujmowania przychodów, projekt standardu przewiduje między innymi:

1. ujęcie przychodu w momencie przekazania kontroli nad dostarczonym towarem lub usługą,
2. wydzielenie i alokowanie odrębnych kwot przychodów do poszczególnych elementów umowy (np.: w branży telekomunikacyjnej, do sprzedanego telefonu i samej usługi), co w wielu wypadkach wymagać będzie subiektywnych ocen,
3. **szacowanie** przychodów z uwzględnieniem prawdopodobieństwa zapłaty przez klienta.

Jednym ze skutków opisywanych procesów jest ograniczone zaufanie odbiorców do pozyskiwanych informacji, a w ślad za tym rosnące oczekiwania wobec audytora. Przedmiotem badania należy bowiem uczynić nie tylko formalną stronę procesu wyceny, ale przede wszystkim poddać weryfikacji zasadność przyjęcia wartości godziwej jako podstawy ustalania wartości – wszędzie tam, gdzie regulacje jako alternatywę pozostawiają koszt historyczny. Następnie, oceną należy objąć: dobór modelu pomiaru wartości godziwej i danych liczbowych stanowiących podstawę szacunków, a także zakres ujawnień o zastosowanych rozwiązaniach.

Drugim czynnikiem wyznaczającym kierunek przekształceń współczesnej rachunkowości jest dążenie do ujednoczenia formuły sprawozdania finansowego. Wyrazem tych zamierzeń stał się wspólny projekt opracowany przez IASB i FASB – jego pierwsza wersja ukazała się w 2008 r., a draft standardu opublikowano w 2010r.⁵ Omawiana koncepcja bazuje na dwóch zasadniczych założeniach: dezagregacji i spójności. Zgodnie z pierwszym z nich, informacje zawarte w sprawozdaniu finansowym powinny być tak strukturyzowane, aby zapewnić użytkownikowi ocenę kwot, horyzontu czasowego oraz stopnia niepewności **przyszłych** przepływów pieniężnych. Spójność oznacza tu istnienie współzależności między pozycjami poszczególnych członów sprawozdania, ich wzajemne wspieranie się i uzupeł-

---

⁵ Por. Discussion Papier. Preliminary Views on Financial Statement Presentation (2008), Staff Draft. IFRS X Financial Statement Presentation (2010), patrz także J. Gierusz (2010), J. Gierusz (2009).

nianie. Zgodnie z tą cechą, informacje przedstawia się w sposób pozwalający uchwycić związki istniejące pomiędzy sprawozdaniem:

- z sytuacji finansowej (bilansem),
- z całkowitych dochodów (rachunkiem zysków i strat),
- z przepływów pieniężnych,

w ramach wyróżnionych sekcji i kategorii. Nowe wyzwania jakie projekt stawia przed audytorem wynikają głównie z daleko posuniętej detalizacji informacji, co wymagać będzie selekcji i syntezy danych. Pojawi się też zupełnie nowy obszar badań – ocena relacji, sprzężeń jakie powinny zachodzić w ramach samego sprawozdania, np.: pomiędzy aktywami i zobowiązaniami działalności operacyjnej, a generowanymi przez te kategorie kosztami i przychodami oraz przepływami pieniężnymi.

Trzeci nurt przemian współczesnej rachunkowości wiąże się z próbami rozszerzenia sprawozdania finansowego o nowe obszary:

1. społeczną i środowiskową odpowiedzialność biznesu,
2. zasoby intelektualne (ludzkie, relacyjne, organizacyjne),
3. identyfikację i ocenę ryzyka na jakie narażone jest przedsiębiorstwo,
4. realizowane strategie rozwoju.

Potrzebę włączenia wymienionych aspektów działalności spółek w zakres badania dostrzega także Zielona Księga. Na stronie 8 czytamy „Należy rozważyć, czy kwestie informacyjne, np. potencjalne rodzaje ryzyka, ewolucja sektora, ryzyko zmiany cen towarów, ryzyko walutowe itp., przedstawione razem ze sprawozdaniem z badania lub w ramach takiego sprawozdania mogłyby zapewnić większą wartość dla stron zainteresowanych”⁶.

I dalej „Należy rozważyć, w jakim zakresie biegli rewidenci powinni oceniać dostarczone przez spółkę informacje wybiegające w przyszłość, a – zważywszy na ich uprzywilejowany dostęp do kluczowych informacji – rozważyć, w jakim zakresie biegli rewidenci powinni samodzielnie dokonywać prognoz gospodarczych i finansowych na temat spółek”⁷.

3. Funkcje audytu

Funkcje rewizji finansowej wynikają z jej celów. Zgodnie z art. 65 ustawy o rachunkowości „Celem badania sprawozdania finansowego jest wyrażenie przez biegłego rewidenta pisemnej opinii wraz z raportem, o tym czy sprawozdanie finansowe jest zgodne z zastosowanymi zasadami (polityką) rachunkowości oraz czy rzetelnie i jasno przedstawia sytuację majątkową i finansową, jak też wynik finansowy badanej jednostki. Opinia, o której mowa powinna również stwierdzać, czy sprawozdanie finansowe sporządzono w oparciu o obowiązujące regulacje prawne, w tym statut lub umowę jednostki oraz czy zawiera wszystkie informacje istotne dla oceny dokonań podmiotu.

---

⁶ Zielona Księga. Polityka badania (2010, s. 8).

⁷ Tamże, s. 10.

Według Międzynarodowych Standardów Rewizji Finansowej i Kontroli Jakości (2009, s. 16) „Celem badania jest zwiększenie stopnia zaufania potencjalnych użytkowników do sprawozdań finansowanych”. Osiąga się to poprzez stwierdzenie, że sprawozdanie finansowe przekazuje jasny i rzetelny obraz spółki wykreowany na podstawie obowiązujących jednostkę standardów rachunkowości – krajowych lub międzynarodowych.

Cel badania sprawozdania finansowego determinuje zadania rewizji finansowej. M. Andrzejewski (2012, s. 113) wymienia tu funkcje:

- kontrolną,
- informacyjną,
- uwierzytelniającą (atestacyjną),
- korygującą.

Podstawową jest funkcja kontrolna, polegająca na weryfikacji poprawności przygotowania dokumentów księgowych, ich ujęcia w księgach rachunkowych oraz dokonania stosownych ujawnień w sprawozdaniu finansowym.

Opinia i raport biegłego rewidenta zawierają ponadto szereg istotnych dla przedsiębiorstwa informacji – zapewniając tym samym realizację drugiej z wymienionych funkcji. Jest to przykładowo, ocena zdolności jednostki do kontynuowania działalności, czy analiza jej sytuacji finansowej i majątkowej (płynności, rentowności, zadłużenia, obrotowości itp.).

Funkcja atestacyjna sprowadza się do stwierdzenia, że sprawozdanie finansowe jako całość nie zawiera istotnego zniekształcenia rzeczywistości, co mogło być spowodowane błędem lub celowym oszustwem. Zastosowano zatem właściwe zasady i procedury, dzięki czemu informacje dostarczane przez rachunkowość odznaczają się wymaganymi cechami jakościowymi: przydatnością w podejmowaniu decyzji oraz wiernością odzwierciedlenia.

Funkcję korygującą audytu, biegły rewident realizuje przedkładając propozycje korekt do sprawozdania finansowego – umożliwia to przejście od jego wersji pierwotnej do ostatecznej. W ten sposób audytor wprost kształtuje poszczególne pozycje sprawozdania – z badań M. Andrzejewskiego (2012, s. 237) wynika, że dotyczy to głównie odpisów aktualizujących wartość aktywów oraz tworzenia rezerw.

Badanie sprawozdania finansowego przebiega przy zachowaniu zasad bezstronności i niezależności. Zgodnie z art. 56 ust. 3 ustawy o biegłych rewidentach, warunki te są zachowane, jeżeli audytor:

1. nie posiada w badanej jednostce akcji, udziałów lub innych tytułów własności,
2. w ostatnich trzech latach nie uczestniczył w prowadzeniu ksiąg rachunkowych lub przygotowaniu sprawozdania finansowego tego podmiotu,
3. nie osiągnął w ciągu ostatnich 5 lat, co najmniej 40 % przychodu rocznego z tytułu świadczenia usług dla ocenianej jednostki.

Podsumowując tę część wywodów możemy stwierdzić, że sprawozdania finansowe opisują coraz bardziej złożoną rzeczywistość gospodarczą, przez co procedury ich przygotowania stają się skomplikowane, a identyfikowane w nich wartości oparte są w dużej mierze na szacunkach. W efekcie realizacja wymienionych funkcji audytu staje się coraz bardziej pracochłonna i czasochłonna, a ponadto wymaga znacznie wyższych kwalifikacji. Rośnie też ryzyko wydania nietrafnej opinii, co pociąga za sobą wysokie koszty ubezpieczenia.

4. Bariery realizacji zadań audytu

Tymczasem od kilku lat rynek usług audytorskich w Polsce charakteryzuje ostra konkurencja cenowa, spychająca na dalszy plan kryteria jakości i niezależności. W efekcie obserwujemy systematyczny spadek cen na oferowane usługi. Firmy audytorskie, aby utrzymać się na rynku zmuszone są świadczyć coraz szerszy wachlarz usług towarzyszących (doradczych), ograniczają też rotację klientów. Niskie ceny skutkują dążeniem do redukcji kosztów badania, co osiąga się między innymi poprzez:

- standaryzację procedur,
- zatrudnianie asystentów o ograniczonych kwalifikacjach,
- skracanie czasu badania.

Rodzi to realne niebezpieczeństwo słabej jakości realizowanych usług. Towarzyszą temu zjawiska naruszania niezależności: koncentracji rynku oraz pozyskiwania znacznej części przychodów od jednego klienta. Wątpliwości pojawiają się także na gruncie etyki zawodu biegłego rewidenta⁸.

W efekcie poważna część podmiotów, których sprawozdania finansowe podlegają badaniu przez biegłych rewidentów:

1. jest rozczarowana wynikami audytu, gdyż w ich opinii nie wnosi on „wartości dodanej”,

---

⁸ Etyka jest działem filozofii zajmującym się refleksją nad ludzkimi zachowaniami i ustalaniem zasad moralnego zachowania. W początkowych latach swojego istnienia etyka była przedmiotem badań i rozważań naukowych. Wielcy myśliciele dochodzili (i cały czas dochodzą) do tego czym ona jest i do czego jej potrzebujemy. Dopiero z biegiem lat zaczęła przybierać taką formę, w jakiej znamy ją dzisiaj: zbioru norm i zasad moralnych. Należy zwrócić uwagę na to, że nie wolno mylić etyki z moralnością, gdyż są to dwa zupełnie różne pojęcia. Moralność mianowicie jest sposobem postępowania jednostki, natomiast etyka zazwyczaj kojarzona jest z rzeczownikiem odnoszącym się do jej sfery zastosowania. W ostatnim czasie jedną z najprężniej rozwijających się gałęzi etyki jest etyka biznesu. Wnikając głębiej w zagadnienie etyki biznesu dochodzi się do problemu społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw jako zbioru pomysłów dotyczących decyzji biznesowych i działań firmy wpływających na wszystkich i wszystko w jej otoczeniu; ponieważ prowadzenie biznesu polega na czymś więcej niż tylko na przynoszeniu zysków. Wiele firm nie dba o swoje otoczenie, na które składają się pracownicy i ich rodziny oraz środowisko naturalne. Wszelkie nadużycia i oszustwa starannie maskują, aby uniknąć konsekwencji. Na szczęście w czasach szybkiej wymiany informacji i wszechobecności mediów coraz więcej takich przewinień wychodzi na jaw. Patrz szerzej: Kodeks Zawodowej Etyki w Rachunkowości (2007), Zasady etyki zawodowej biegłych rewidentów (2009).

2. z góry traktuje audyt jako zbędną i kosztowną procedurę wymuszoną regulacjami prawa,
3. wywiera presję na audytorach w celu uzyskania oczekiwanej opinii, zgodnie z zasadą „płacę to wymagam”.

Ten stan rzeczy pozostaje w jaskrawej sprzeczności z funkcjami jakie audyt może i powinien spełniać w warunkach rozwiniętej gospodarki rynkowej. Jak stwierdza Zielona Księga „badanie sprawozdań finansowych powinno być głównym czynnikiem działającym na rzecz stabilności finansowej, gdyż daje pewność co do prawdziwej kondycji finansowej wszystkich spółek.... Rzetelność badania sprawozdań finansowych to klucz do przywrócenia pewności i zaufania do rynku; przyczynia się ono do ochrony inwestorów i ogranicza koszty kapitału po stronie spółek”⁹.

5. Propozycje zawarte w Zielonej Księdze

W związku z zaistniałą sytuacją nasuwa się pytanie: jakimi metodami Komisja Europejska chce rozwiązać przedstawione problemy. Zielona Księga ma tę istotną zaletę, iż nie oczekuje, aby poprawę jakości usług audytorskich można było osiągnąć tylko przez mnożenie organów kontrolnych.

W krótkim horyzoncie czasu interesującą wydaje się propozycja objęcia pewną formą badania również sprawozdań finansowych małych i średnich przedsiębiorstw. Biorąc pod uwagę ich liczbę, udział w tworzeniu PKB i skalę zatrudnienia, MSP prezentują olbrzymi potencjał gospodarczy. W tym przypadku, nawet uproszczony przegląd ksiąg powinien poprawić bezpieczeństwo obrotu towarowego, podnieść jakość prowadzonej ewidencji, a tym samym przydatność dostarczanych przez rachunkowość informacji. Drobni przedsiębiorcy z zadowoleniem przyjęliby, zwłaszcza weryfikację poprawności ich rozliczeń podatkowych. Efektem ubocznym byłoby „rozładowanie” rynku usług audytorskich – ograniczenie istniejącej luki pomiędzy podażą a popytem.

W dłuższej perspektywie na uwagę zasługują plany umiędzynarodowienia zawodu biegłego rewidenta. Służyć temu powinno:

- stworzenie „paszportu europejskiego” dla audytorów, co umożliwiłoby im świadczenie usług na obszarze całej Unii Europejskiej,
- przyznawanie firmom audytorskim europejskich certyfikatów jakości,
- utworzenie ogólnoeuropejskiego rejestru audytorów z jednolitymi wymaganiami kwalifikacyjnymi, o jednolitych przepisach dotyczących zarządzania, własności i niezależności, przy jednym organie regulującym.

Ograniczeniu koncentracji rynku powinno służyć powoływanie konsorcjów do badania sprawozdań finansowych z udziałem małych firm. Wchodziłyby one w porozumienie z jednym z podmiotów „wielkiej czwórki”, uczestnicząc w audycie dużych spółek, do których mają ograniczony bieżący (codzienny) dostęp.

---

⁹ Zielona Księga. Polityka badania (2010, s. 3).

Bardzo radykalnym wydaje się natomiast rozwiązanie polegające na wyznaczeniu organu zewnętrznego, który poza przedsiębiorstwem dokonywałby wyboru audytora, określając jego wynagrodzenie oraz czas trwania badania.

6. Podsumowanie

1. Przeprowadzone analizy literatury przedmiotu, aktów prawnych oraz krajowych i międzynarodowych standardów, dowodzą słuszności przyjętej na wstępie tezy, iż głównym powodem ograniczania realizacji funkcji audytu jest rosnący stopień skomplikowania sprawozdań finansowych. Z drugiej strony, ostra konkurencja cenowa wymusza redukcję kosztów badania, co skutkuje obniżaniem jakości świadczonych usług.
2. Jak dotychczas w analizowanym obszarze mechanizm rynkowy się nie sprawdza, rodząc pokusę sięgania po środki administracyjne, bo za takie należy uznać propozycję wyboru audytora przez stronę trzecią.
3. Rozwiązania zawarte w Zielonej Księdze są niewątpliwie interesujące, ale ich wdrożenia możemy oczekiwać dopiero w odległej perspektywie czasowej. Momentalnie, sytuację może natomiast uzdrowić otwarcie dla usług audytorskich rynku MSP, o ile oczywiście drobni przedsiębiorcy dostrzegą w audycie „wartość dodaną”, a za taką z pewnością uznają weryfikację rozliczeń podatkowych.

Literatura

1. Andrzejewski M. (2012), Korygująca funkcja rewizji finansowej w systemie rachunkowości, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków.
2. Discussion Papier. Preliminary Views on Financial Statement Presentation (2008), IASB.
3. Epstein B.J., Nach R., Bragg S.M. (2009), GAAP 2010. Interpretation and Application of Generally Accepted Accounting Principles, John Wiley and Sons. Inc.
4. Gierusz J. (2009), Przebudowa sprawozdawczości finansowej – propozycje IASB i FASB, Rachunkowość Nr 7.
5. Gierusz J. (2010), Ocena przygotowanego przez IASB i FASB projektu sprawozdania finansowego, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, Rada Naukowa SKwP, tom 56 (112), Warszawa.
6. Gierusz J. (2012), Pomiar wartości aktywów i zobowiązań w świetle MSSF 13 „Wycena w wartości godziwej”, Zarządzanie i Finanse, Nr 4/3.
7. Janowicz M. (2010), Uwagi na temat projektu Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej dotyczącego wyceny w wartości godziwej, [w:] Perspektywy rozwoju rachunkowości, analizy i rewizji finansowej w teorii

i praktyce, tom I, pod red. B. Micherdy, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków.

8. Kodeks Zawodowej Etyki w Rachunkowości (2007), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa.
9. Leases, Exposure Draft, sierpień 2010 (ED/2010/9), IASB.
10. Mazur A. (2011), Wartość godziwa – potencjał informacyjny, Difin, Warszawa.
11. Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej i Kontroli Jakości tom I (2009), SKwP, KIBR, IFAC, Warszawa.
12. Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (2011), SKwP, IFRS, Warszawa.
13. Revenue from Contracts with Customers, Exposure Draft, czerwiec 2010 (ED/2010/6), IASB.
14. Staff Draft, IFRS X Financial Statement Presentation (2010), IASB.
15. Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2009 r. Nr 152, poz. 1223 z póź. zm.).
16. Ustawa z dnia 7 maja 2009 r. o biegłych rewidentach i ich samorządzie, podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych oraz o nadzorze publicznym (Dz. U. Nr 77, poz. 649 z póź. zm.).
17. Zasady etyki zawodowej biegłych rewidentów (2009), KIBR, Warszawa.
18. Zielona Księga. Polityka badania sprawozdań finansowych: lekcje wyciągnięte z kryzysu, Komisja Europejska, 2010.

Streszczenie

Współcześnie rachunkowość finansowa przechodzi etap poważnych przemian, wyznaczanych przez: (1) przyjęcie nowych Założeń Koncepcyjnych Sprawozdawczości Finansowej, (2) odejście od kosztu historycznego na rzecz wyceny w wartościach godziwych, (3) dążenie do ujednoczenia formy sprawozdania finansowego, (4) próby rozszerzenia zakresu sprawozdawczości finansowej. Wskutek tych zjawisk audyt sprawozdań finansowych staje się coraz bardziej pracochłonny i wymagający wysokich kwalifikacji. Tymczasem, od kilku lat rynek usług audytorskich w Polsce charakteryzuje ostra konkurencja cenowa, wymuszająca: standaryzację procedur, zatrudnianie asystentów o ograniczonych kwalifikacjach, skracanie czasu badania. Rodzi to niebezpieczeństwo niskiej jakości świadczonych usług. Na tle kryzysu światowego, problemy te dostrzega także Komisja Europejska, czego wyrazem było wydanie tzw. „Zielonej księgi”, zawierającej propozycje uzdrowienia sytuacji w zakresie audytu.

Summary

Contemporary financial accounting is undergoing serious changes driven by: (1) changes made to the Conceptual Framework for Financial Reporting, (2) departure from historical cost and replacement by fair values, (3) drive towards a more consistent presentation of financial statements, (3) attempt to widen the scope of financial reporting. Consequently auditing financial statements has become both more time consuming and requires high qualifications. However the last couple of years has been a period of fierce price competition on the Polish audit market which led to: standardization of procedures, employment of junior assistants with limited qualifications, reduction of number of hours per audit assignment. This may result in a threat of low quality of service provided. In the face of the global crisis these issues have also been noticed by the European Commission which gave rise to publishing the “Green Book” containing proposals how audit could be cured.

Informacje o autorze
prof. dr hab. Jerzy Gierusz
Uniwersytet Gdański
Katedra Rachunkowości